

Gintautas VAITOŠKA

Tarptautinis teologijos institutas Trumau (Austrija)

Autentiškumo etikos trivializavimas Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje

SANTRAUKA. Autentiškumo etika, priklausanti jausmo svarbą pabrėžiančiai moralės tradicijai, siekia išreikšti žmogaus unikalumą artimame santykiyje su kitu žmogumi. Vis dėlto ši etika gali pasukti ir emotyvizmo kryptimi, tada tiesos kriterijumi tampa asmens emocinė preferencija, o ne giliąja intuicija pajauta (ar išmąstyta) tiesa. Šios klaidos neišvengia ir Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, kurios pagrindinę dalį sudaro socialinis emocinis ugdymas. Skatindamas moksleivius gerbti jų draugo ar draugės pasirinkimą keisti gimtį (lytį), toks mokymas neįvertina už *transgender* tapatybės slypinčios su tokia tapatybe nesusijusios psichologinės kančios, kurios kūno sužalojimas ne tik nepalengvina, bet ją net ir pagilina. Susidūrę su tokia patirtimi, daugelio užsienio šalių medikai pasuko gimties disforijos priešasčių psichoterapinio gydymo kryptimi. Kitas esminis socialinio emocinio ugdymo trūkumas yra vengimas kalbėti apie meilę, santuoką ir šeimą – žmogaus gyvenimo sritis, kuriose autentiškumo etikos tikslai išties gali būti pasiekti. Paradoksalu, kad socialinis emocinis ugdymas nekreipia dėmesio į galingiausios jaunystės emocijos – romantiško susizavėjimo – dinamiką.

RAKTAŽODŽIAI: autentiškumo etika, emotyvizmas, gimties disforija, gimties tapatybė, santuokinis ryšys.

Įvadas

Svarbiausia Lietuvos mokyklose pradėtos įgyvendinti Gyvenimo įgūdžių ugdymo programos dalis yra socialinis emocinis ugdymas. Jau iš paties termino akivaizdu, kad ypatingas dėmesys programoje skiriamas jausmams: gebėjimui juos atpažinti savyje ir kitame asmenyje, juos valdyti ir išreikšti. Tokia ugdymo kryptis atspindi pastaraisiais dešimtmečiais įvairiose psichoterapijos mokyklose skiriamą didelį dėmesį emocijų suvokimo svarbai, kita vertus, sutampa su modernių laikų etikos atsigręžimu į subjektą, asmens vidinius išgyvenimus. Jausmu grindžiama moralė, kurios pradmenys reiškėsi jau Renesanso epochoje, ypač išryškėjo Romantizmo laikais, o savotišką apogėjų pasiekė praėjusiame ir dabartiniame šimtmetyje. Žymus kanadiečių filosofas

Charlesas Tayloras ją vadina *autentiškumo etika*. Skirtingai nuo krikščioniško vadinamos asmens erdvės tyrimo, per kurį yra susitinkama su Dievu, sekuliariai išsigilinant į save atrandama unikali arba *autentiška* savastis, kuri tėra mažai susijusi su objektyvia, kiekvienam žmogui būdinga prigimtimi.

Tokia reliatyvistinė antropologija į Lietuvos švietimo sistemą įvedama ir Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje, skatinančioje mokinius priimti draugo ar draugės net ir tokią „lytinę tapatybę“, kuri neatitinka jo arba jos biologinės gimties (lyties)¹. Paviršutiniškai žiūrint, sekama autentiškumo etikos, kuri, kaip matysime, yra giliai įsitvirtinusi ir šių dienų psichologinio konsultavimo praktikoje bei *terapinėje* kultūroje, paradigma. Tačiau, Ch. Taylora teigimu, svarbiausias autentiškumo etikos siekis yra puoselėti gilų ir intymų žmonių tarpusavio priėmimą. Toks ryšys yra įmanomas tik išgyvenant vertybių vienybę, o asmenybės unikalumo suabsoliutinimas veda į reliatyvizmą, kuris vienybės išgyvenimą padaro neįmanomą. Vertybių vienybe pagrįsta bendrystė, kaip remdamasis klasikine Vakarų kultūros etika pabrėžia Karolis Wojtyła, yra meilės išgyvenimo pagrindas². „Laisvė“ pasirinkti savo gimties tapatybę pagrindiniam autentiškumo etikos siekiui taip pat trukdo ir psichologine prasme, nes dėl ankstyvos raidos sunkumų gimties disforija kyla ir yra susijusi su negalėjimu išgyventi vienybę su kitu asmeniu. Taigi šiame straipsnyje nagrinėsime reliatyvistinėje antropologijoje užkoduotas Gyvenimo įgūdžių ugdymo programos pasekmes mūsų visuomenėje vyraujančios moralinės paradigmos (autentiškumo etikos) ir psichikos sveikatos klausimo kontekste.

Autentiškumo etika kaip viena iš jausmu grindžiamos moralės tradicijos apraiškų

Autentiškumo etikos kilmę ir raidą aprašė kanadiečių filosofas Charlesas Tayloras, remdamasis savo 1991 m. *Massey* paskaitų apie „modernybės ligas“ medžiaga³.

¹ Šių minčių autorius žodžio „gimtis“ kaip žodžio „lytis“ sinonimo vertę yra aprašęs straipsnyje „Skaistumas kaip gimties galios suasmeninimas“. Dėl savo etimologijos („gimti“, „gimdyti“) žodis „gimtis“ geriau atspindi aprašomą reiškinį, t. y. vyriškumą ir moteriškumą, ir buvo minimas Konstantino Sirvydo, Jurgio Pabrėžos, Vydūno ir Marijos Pečkauskaitės-Šatrijos Raganos veikaluose. Žr. Gintautas Vaitoška, „Skaistumas kaip gimties galios suasmeninimas“, *Soter* 80 (108) (2021), doi:10.7220/2335-8785.80(108).4.

² Karol Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność* (Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersitetu Lubelskiego, 2001), 69.

³ *Massey* paskaitos yra nuo 1961 m. Kanados vyriausybės kasmet rengiami penkių paskaitų ciklai, taip pavadinti jų pirmojo organizatoriaus Vincento Massey'io, tuometinio Kanados generalinio gubernatoriaus, vardu. Jose yra kalbėjusios tokios asmenybės kaip Claude'as Lewis Strausse'as, Martinas Liutheris Kingas, Willis Brandtas ir kt. Šios paskaitos internete prieinamos adresu <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=charles+taylor%2C+the+malaise+of+modernity%2C+youtube#fpstate=ive&vld=cid:517d2c5f,vid:-hoyHfKEnKA,st:0>. Charlesas Tayloras jų pagrindu yra parašęs knygą *The Ethics of Authenticity* (Harvard University Press, 2018).

Skirtingai nuo tokių žymių JAV autorių kaip Christopheris Laschas ar Allanas Bloomas⁴, labai kritiškai pasisakančių apie mūsų dienomis išplitusį asmeninio susireikšminimo (narcisizmo) kultą ar moralinį nuopuolį, Ch. Tayloras teigia, kad šiuolaikinėje visuomenėje vyraujančių nuostatų negalima laikyti moralės atmetimu. Jos kyla iš tam tikros moralės sampratos, susiformavusios po Reformacijos, ypač Apšvietos bei Romantizmo epochose. Tarp įvairių šių sampratų kūrėjų išsiskiria Michelis Montaignė's, Jeanas Jacquesas Rousseau ir Johannas Gottfriedas Herderis; juos vienijantis bruožas – moraliniame diskurse vienaip ar kitaip pabrėžiama jausmo bei įsiklausymo į save svarba.

J. J. Rousseau vienu svarbiausių moralės šaltinių laikė gailesčio jausmą⁵. Gailestį mąstytojas suvokė arba kaip atskirą jausmą, arba kaip meilės sau (*amour de soi-meme*) tęsinį. Tokia gailesčio kilmė, regis, dera su šv. Tomo Akviniečio prigimtinio dorinio įstatymo (*lex naturalis*) samprata, pagal kurią žmogus ne tik turi širdyje įrašytą troškimą „daryti gera, siekti gėrio ir vengti blogio“, bet ir supranta, kad šį Dievo raginimą jis gali įvykdyti elgdamasis pagal „aukso taisyklę“: „daryk kitiems tai, ko norėtum, kad kiti tau darytų“⁶. J. J. Rousseau mintys skiriasi nuo kito įžymaus jausmų vertę pabrėžiančio jo laikmečio filosofo D. Hume'o įžvalgų: gailestį susiedamas su sąžine, besiremiančia Dievo tvarkos suvokimu, J. J. Rousseau moralės jausmui suteikia objektyvų pagrindą ir taip atsiriboja nuo D. Hume'o požiūrio – jis simpatiją laikė instinktyviu jausmu, nesusijusiu su intelekto veikla⁷. Atjautą svarbiausiu moralės šaltiniu, leidžiančiu kurti santykį su kitu žmogumi, laikė ir Vladimiras Solovjovas⁸. Taigi šiuo požiūriu J. J. Rousseau moralės teorijai priekaištauti negalima.

Emotyvizmas kaip J. J. Rousseau moralės teorijos tęsinys

Kiti svarbūs J. J. Rousseau moralės suvokimo aspektai vis dėlto davė pradžią subjektyvizmo ir sentimentalizmo įsivyravimui moralės diskurse. Pasak J. J. Rousseau, moraliai elgtis galima tik įsiklausant į vidinį savo sielos balsą. Žmogaus siela esanti besąlygiškai kilni, o žmogus klysta tik dėl išorinio visuomenės spaudimo. To pavyzdžiu galima laikyti filosofo pasakojimą apie tai, kaip iš savo šeiminkės jis pavogė šparagus: vaikas

⁴ Christopher Lasch, *The Culture of Narcissism. American Life in An Age of Dimishing Expectations* (New York: W. W. Norton & Co); Allan Boom, *The Closing of the American Mind* (New York: Touchstone Books, 1987).

⁵ Carl R. Trueman, *The Rise and Triumph of the Modern Self. Cultural Amnesia, Expressive Individualism and the Road to Sexual Revolution* (Wheaton, Illinois: Crossway, 2020), 122.

⁶ William E. May, *An Introduction to Moral Theology* (Huntington, Indiana: Our Sunday Visitor, Inc., 1991), 43.

⁷ Christopher Bertram, „Jean Jacques Rousseau“, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, paskelbta 2010 m. rugsėjo 27 d., <https://plato.stanford.edu/entries/rousseau/#Mora>.

⁸ Владимир Соловьев, „Оправдание добра“, сочинения в двух томах (Москва: Мысль, 1988).

taip pasielgė todėl, kad buvo paprašytas jos sūnaus⁹. Lyginant su šv. Augustino kriausių vagystės istorija, skirtumas yra esminis ir akivaizdus: „Išpažinimų“ autorius šešiolikmečio jaunuolio veiksme matė gimtosios nuodėmės, t. y. ne visuomenės įtakos, tačiau polinkio į blogį jo paties sieloje įrodymą¹⁰. Įsiklausymas į sielos arba sąžinės balsą ištis igoalina žmogų elgtis teisingai, tačiau J. J. Rousseu savo moralę grindžia „kilniojo laukinio“ antropologija: tai, ką aš jaučiu savyje, yra besąlygiškai gera. Kaip matysime toliau, toks autentiškumo etikos teiginys veda į klystkelius.

J. W. Goethe'ė teigė, kad filosofo minties negalima suvokti neįsigilinus į jo gyvenimą. Akivaizdu, kad J. J. Rousseau įsitikinimas savo vidinio balso neklystamumu nepadėjo jam itin moraliai elgtis. Nuoširdžiai mylėdamas savo globėją poniją de Varan jis tapo jos meilužiu ir buvo juo tol, kol jo mylimoji susirado kitą. Kai buvo laimingas su savo tarnaitė Therese Levasseur, nepaisydamas jos ašarų, visus jiems gimusius kūdikius jis atidavė į našlaityną, galvodamas, jog jie ten užaugs „darbininkais ir sodiečiais“, o ne „avantiūristais ir turto medžiotojais“ (pastarąjį pavojų jis, regis, išvelgė tuo atveju, jei vaikus būtų auginęs pats arba palikęs vėliau ir taip juos traumavęs). Savo motyvus filosofas dėstė išsamiai ir labai nuoširdžiai, iš dalies apgailėstaudamas, tačiau kartu ir nejausdamas proto priekaištų bei šlovindamas „dangų, kad jis tuo būdu apsaugojo mano vaikus <...>“. Sunku susilaikyti nuo įspūdžio, kad J. J. Rousseau buvo svarbiausias jo sprendimų nuoširdumas ir, dabar sakytume, „autentiškumas“, o ne jų derėjimas su moralės dėsniais, kuriuos jis laikė objektyviai egzistuojančiais ir atrandamais žmogaus sąžinėje. „Nuoširdžiausių“ įvairių poelgių motyvų J. J. Rousseau „Išpažintyje“ ištis gausu. Galbūt pats įspūdingiausias yra filosofo pasakojimas apie tai, kaip jis Ženevos parke „atsidengdavo“ merginoms, dėl to buvo pagautas ir kalėjime gerokai apkultas. Vis dėlto, regis, svarbiausia jam buvo nuoširdžiai ir atvirai papasakoti apie savo sielos išgyvenimus, per daug nemąstant apie moralinį jų pobūdį. Galima teigti, kad toks žymiojo filosofo elgesys yra asmens, Ch. Tayloro vadinamo „save išreiškiančiu individu“ (*expressive individual*), elgesio, įprasto mūsų dienomis, pavyzdys¹¹. „Save išreiškiantis individas“ savitą emocinę preferenciją iškelia aukščiau objektyviais moralės kriterijais pagrįsto elgesio.

Tiesa, galima sutikti su nuomone, kad J. J. Rousseau „Išpažintis“ yra ne traktatas apie jo moralės teoriją, o meniškias jo gyvenimo aprašymas. Tačiau jei paties moralės filosofo gyvenimo istorija taip ryškiai prasilenkia su jo teorija, galima kelti klausimą, ar „meniškas“ arba estetizmo dėmuo jo etikoje netampa dominuojančia tos etikos dimensija. Pasak Ch. Tayloro, būtent tokia kryptimi moralės teoriją toliau vystė vienas svarbiausių J. J. Rousseau sekėjų, vokiečių romantizmo genijus Johannas Gottfriedas Herderis. Romantizmo epochoje būtent menininkas tapo visuotinai sektinu pavyzdžiu. Priešingai klasikiniam aistrų vertinimui pagal tai, kokius veiksmus ir gyvenimo

⁹ Žanas Žakas Ruso, *Išpažintis*, iš prancūzų kalbos vertė E. Viskanta ir Vyt. Jurgutis (Vilnius: Vaga, 1967), 30.

¹⁰ Aurelijus Augustinas, *Išpažinimai* (Vilnius: Hubris, 2019), 2 knyga, 4 sk.

¹¹ Trueman, *The Rise and Triumph*, 46.

būdą jos skatina, romantizmo atstovai veikslių ir gyvenimo vertę ėmė apibrėžti pagal jausmus – jų stiprumą, spalvingumą ir originalumą¹². Originalumo iškelimas virš objektyvių, žmogaus širdyje suvokiamų moralės dėsnių, jau glūdėjęs J. J. Rousseau navi-ojoje antropologijoje, visiškai įsigalėjo J. G. Herderio, taip pat ir kitų romantizmo atstovų – J. W. Goethe'ės, anglų poetų P. B. Shelley'o, W. Blake'o ir kt. – kūryboje¹³. Tokia etikos teorijos kryptis, pasak žymaus anglų filosofo Alasdayro MacIntyre'o, mūsų die-nomis reiškiasi kaip emotyvizmas: tai doktrina, pagal kurią „visi vertės kriterijai, ypač moraliniai vertinimai, nereiškia *nieko daugiau* kaip preferencijų, požiūrių ir jausmų išraišką <...>“¹⁴. Empatija arba atjauta nuo jausmo supaprastėjo iki jausmingumo arba sentimentalumo, leidžiančio žmogui siekti laimės taip, kaip jis nori, ir pagal jo paties kriterijus¹⁵.

Carlas Rogersas ir sentimentalioji antropologija psichologijoje

Carlas Truemanas išskiria svarbų Sigmundo Freudo vaidmenį įsigalint emotyvizmui. Remdamasis savita pacientų problemų interpretacija, taip pat veikiamas nutolimo nuo savo žydiškųjų šaknų ir patirdamas Arthuro Schopenhauerio bei Friedricho Niets-che'ės įtaką, S. Freudas svarbiausia psichikos energija laikė libido¹⁶. Vaizdžiai kalbant, J. J. Rousseau žmogų galima apibūdinti kaip *Homo sentimentalis*, o S. Freudu veika-luose, kuriuose svarbiausiu jausmu yra laikomas libido, žmogus „evoliucionavo“ į *Homo sexualis*. Prsidėjus seksualinės revoliucijos ideologams Wilhelmui Reichui ir Herbertui Marcusei, o vėliau ir tokiems *gender* teorijos praktikams bei teoretikams kaip Johnas Money'is bei Judith Butler, asmens tapatybė, Carlo Truemano teigimu, tapo seksualinio pobūdžio¹⁷. Vyresnės kartos asmenims toks teiginys gali atrodyti kiek perdėtas, tačiau iš Jungtinės Karalystės jaunimo apklausų matoma, jog maždaug pusė 18–24 m. amžiaus žmonių laiko save „ne išskirtinai heteroseksualiais“¹⁸, o oficiali JAV statistika rodo, jog 2021 m. LGBT tapatybę buvo priėmę 16,4 proc. jaunuolių¹⁹. „Tapa-tybės politikos“ karai dėl *transgender* judėjimo atstovų teisių naudotis tos gimties,

¹² Taylor, *The Ethics of Authenticity*, 61–62. Taip pat žr. Charles Taylor, *Sources of the Self* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1989), 372.

¹³ Trueman, *The Rise and Triumph*, 129–163.

¹⁴ Alasdair MacIntyre, *After virtue. A Study of Moral Theory* (London: Duckworth, 1985), 11 (kursyvas originale).

¹⁵ Trueman, *The Rise and Triumph*, 128.

¹⁶ Peter Gay, *Freud. A Life for Our Time* (New York: W. W. Norton & Co., 1988). 149. Taip pat žr. Henri F. Ellinberger, *The Discovery of the Unconscious. The History and Evolution of Dynamic Psychology* (Basic Books, 1970), 505.

¹⁷ Trueman, *The Rise and Triumph*, 221.

¹⁸ David Trayner, „Half of all young people in Britain are at least a little bit gay, survey finds“, *Independent*, paskelbta 2015 m. rugpjūčio 17 d., <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/yougov-poll-homosexuality-half-young-people-10458032.html>.

¹⁹ Mark Regnerus, „What Surge in LGBT Identity Means?“ *Public Discourse. The Journal of the Witherspoon Institute*, paskelbta 2023 m. birželio 25 d., <https://www.thepublicdiscourse.com/2023/06/89539/>.

kurios jie jaučiasi, tualetais, kalėti moterų kalėjimuose (nors nieks nemini *transgender* vyrų, norinčių kalėti vyrų kalėjimuose) yra plačiai žinomi. Tokią tapatybę prisiima ir vis daugiau Lietuvos jaunuolių²⁰, tad C. Truemano teiginys apie tapatybės seksualizaciją neatrodo perdėtas.

S. Freudas davė pradžią seksualinio pasitenkinimo imperatyvui Vakarų kultūroje²¹, tačiau radikalaus subjektyvizmo kryptimi psichoterapiją nukreipė vienas žymiausių humanistinės psichologijos ir „į klientą orientuotos terapijos“ (*client centered therapy*) kūrėjas Carlas R. Rogersas. Žymus pastarųjų dešimtmečių homoseksualaus potraukio psichologijos tyrėjas Josephas Nicolosi's rašė, kad psichoanalizė vis dar matė netobulus paciento pasąmonės judesius ir gynybos mechanizmus, kurių išisąmoninimas gydymo eigoje padėdavo jam pasveikti²². Tačiau C. R. Rogersui septintajame XX a. dešimtmetyje svarbiausiu išgydymo veiksmu tapo besąlygiškas „kliento“ priėmimas, atmetant objektyvios moralės kriterijus²³.

Įspūdingai tokio terapijos metodo padarinių aprašė buvęs C. R. Rogerso asistentas, amerikiečių psichoterapeutas Williamas Coulsonas. Kartu su garsiuoju psichologu

²⁰ Nors Lietuvoje statistiniai gimties disforijos tyrimai nėra atlikti, į šio straipsnio autorių, kolegas psichiatrus bei psichologus per pastaruosius penkerius metus ėmė kauptis tėvai, išgyvenantys dėl savo paauglio sūnaus ar dukros noro keisti gimtį. Tai leidžia manyti, kad dėl intensyvaus interneto naudojimo (žr. prof. R. Jusienės vadovaujamos mokslininkų grupės kreipimąsi į vyriausybę dėl šios problemos 2021 m.: <https://e-etika.lt/mokslininkai-ir-nvo-praso-skubiai-imitis-priemoniu-del-vaiku-sveikatai-covid-19-sukeliamu-pasekmiu-susijusiu-su-technologiju-naudojimu/>), keliolika kartų išaugęs *transgender* tapatybės dažnumas Europos šalyse daro įtaką ir mūsų jaunimui. Švedijos Nacionalinio Socialinių reikalų ir sveikatos komiteto duomenimis, gimties disforijos diagnozė, lyginant su 2008 m., 2018 m. buvo nustatyta 15 kartų (1500 proc.) dažniau (žr. „Vanligt med flera psykiatriska diagnoser hos personer med könsdysfori“, *Socialstyrelsen*, paskelbta 2020 m. vasario 12 d., <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/press/vanligt-med-flera-psykiatriska-diagnoser-hos-personer-med-konsdysfori/>). Pasak Jungtinės Karalystės vyriausybės sudarytos komisijos gimties disforijos plitimui tirti, kreipimasis į gimties tapatybės klinikas 100 000 gyventojų Anglijoje ir Velse nuo 2019 m. iki 2022 m. išaugo beveik du kartus (žr. „Specialist service for children and young people with gender dysphoria (phase 1 providers)“, *NHS England*, paskelbta 2022 m. spalio 20 d., https://www.engage.england.nhs.uk/specialised-commissioning/gender-dysphoria-services/user_uploads/b1937-ii-specialist-service-for-children-and-young-people-with-gender-dysphoria-1.pdf), o „Society for Evidence Based Gender Medicine“ organizacijos duomenimis, merginų, besikreipiančių į Londono *Tavistock* gimties tapatybės kliniką nuo 2010 m. iki 2022 m. skaičius išaugo 50 kartų (5000 proc.) (žr. „What Went Wrong at the Tavistock Clinic for Trans Teenagers?“, *Society for evidence based gender medicine*, paskelbta 2022 m. liepos 1 d., <https://segm.org/GIDS-puberty-blockers-minors-the-times-special-report>).

²¹ Vienas žymiausių dvidešimto amžiaus psichoanalitikų Erikas Eriksonas kalbėjo apie Freudą pažiūrų vulgarizavimą dvidešimto amžiaus viduryje: paplito pažiūra, kad „psichoanalitinio gydymo metu yra stengiamasi pacientą įtikinti, jog prieš Dievą ir žmogų jis turi tik vieną pareigą: patirti gerus orgazmus, su tinkamu „objektu“ ir reguliariai“ (Erik Erikson, *Childhood and Society* (New York: W. W. Norton & Co, 1963), 264). Psichologinėje Martyno Liuterio asmenybės studijoje E. Eriksonas rašė: „mes [psichoanalitikai] turime apgailestaudami pripažinti, kad mėgindami sukurti moksliskai tikslų nedaugelio išgydymo metodą, paskatinome moraliai susirgti daugelį“ (Erik Erikson, *Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History* (New York: W. W. Norton & Co, 1958), 19).

²² Ronald Bayer, *Homosexuality and American Psychiatry. The Politics of Diagnosis* (Princeton University Press, 1987), 28–41.

²³ Joseph Nicolosi, *Reparative Therapy of Male Homosexuality* (Northvale, New Jersey: Jason Aranson, Inc., 1991), 16.

septintajame praeito šimtmečio dešimtmetyje jis vedė psichoterapinę grupę Nekalčiausiosios Marijos Širdies kongregacijos vienuolėms. Didžiulio C. R. Rogerso ir jo „susitikimų“ (*encounter*) grupių populiarumo metais jo terapeutų komandą buvo pasamdęs vienuolynas, kad ji padėtų vienuolėms geriau suvokti savo vidinį pasaulį. Katalikas W. Coulsonas išskleidė vienuolijos seserų abejojimą sekuliarios psichologijos verte. „Susitikimų“ grupėje seserys buvo paskatintos daryti tai, ką jos giliai jaučia, taip elgėsi ir C. R. Rogerso terapeutų komandos vyrai. Jie pradėjo vienuoles seksualiai išnaudoti. Kai C. R. Rogersas, moralę gerbiantis protestantas, savo jauniems kolegoms pasakė, kad jis pats taip nesielgtų, gavo atsakymą, kad *jie* taip daro. Kiekvienas žmogus nusprendžia elgtis taip, kaip jam pataria jo „autentiškas jausmas“. Tokio argumento žymysis psichologas paneigti negalėjo. Regis, pasitvirtino jo kolegos Abrahamo Maslow – kito humanistinės psichologijos autoriteto – perspėjimas, kad jei C. R. Rogersas remsis tik jausmo „autentiškumu“, nebeliks ribos tarp gėrio ir blogio²⁴.

Tęsdamas modernių laikų polinkį atsigręžti į žmogaus subjektyviąją erdvę, C. R. Rogersas labiausiai rėmėsi Soereno Kierkegaardo darbais, kuriuose buvo pabrėžiama „autentiškų“ vidinių išgyvenimų vertė. Tačiau S. Kierkegaardas žmogaus vidinę erdvę suvokė kaip susitikimo su giliausiuoju būties šaltiniu, Dievu, vietą, šiame susitikime išryškėja kiekvieno asmens unikalumas, kylantis iš Kūrėjo. Vis dėlto daugeliui modernybės atstovų – vokiečių ir anglų romantikams, tam tikra prasme ir J. J. Rousseau – asmens vidinė erdvė tapo sekuliarizuota. Kanadiečių filosofo Kennetho L. Schmitzo teigimu, ji nebebuvo susitikimo su Kūrėju gelmė, išskleista didžiųjų krikščionybės mistikų darbuose. Žmogaus unikalumas prarado sąlytį su ontologinį Dievo kūrinio pobūdį išreiškiančiomis priežastimis ir principais²⁵. C. R. Rogerso terapeutų grupės pavyzdys aiškiai parodo radikalaus vidinės erdvės autonomiškumo pasekmes. Nors terapeutų elgesį dabar gana gerai reguliuoja profesijos etikos kodeksai, į psichoterapijos praktiką C. R. Rogerso įvestas „autentiško jausmo“ kultas mūsų dienomis yra labai įsigalėjęs. Būtent dėl to daugelyje šalių psichologas yra verčiamas pritarti sutrikusio žmogaus gimtinei tapatybei.

Vertingos autentiškumo etikos dimensijos

Kaip minėta, moralės normų suvokimą išties gali lydėti jausmas. Atrodo, galima teigti, kad autentiškumo etika tam tikra prasme dera su prigimtiniu doriniu įstatymu

²⁴ W. Coulsonas istoriją papasakojo 1993 m. duodamas interviu žurnalui *The Latin Mass: A Journal of Catholic Culture*. Interviu buvo pavadintas „Atgailaujančio psichologo pasakojimas“. William Coulson ir William Marra, „The Story of a Repentant Psychologist“, *Eternal Word Television Network*, žiūrėta 2023 m. spalio 16 d., <https://www.ewtn.com/catholicism/library/story-of-a-repentant-psychologist-11932>.

²⁵ Kenneth L. Schmitz, *At the Center of the Human Drama. The Philosophical Anthropology of Karol Wojtyła / Pope John II* (Washington, D. C.: The Catholic University of America Press, 1993), 38, 136.

grindžiama morale: žmogaus širdyje girdimas Kūrėjo balsas, kviečiantis siekti gėrio ir vengti blogio, kalba ne tik mūsų protui, bet ir jausmams – dėl intelektualinės ir trokštančiosios (aistringosios, jausminės) sielos galių simultaniško veikimo mūsų asmenybėje²⁶. Mąstant apie intuityvų aukso taisyklės „daryti kitam tai, ko norėtume, kad mums būtų daroma“ suvokimą aiškėja, kad mes suprantame, jog kitam žmogui turime būti atjaučiantys ir švelnūs, nes būtent tokio kitų žmonių požiūrio į mus trokštame mes patys. Taigi harmonijoje su racionaliai suvokiamu gėriu esančio jausmo pagrindu besireiškianti autentiškumo etika kviečia į mylintį ir atjaučiantį santykį su kitu žmogumi.

Švelnus santykis su savimi ir artimu yra svarbus daugeliu atžvilgių. Kad tironišką tėvų elgesį patyręs vaikas pats užauga tironu, yra gerai žinoma psichoanalizėje: žmogus linkęs su kitu elgtis taip, kaip buvo elgtasi su juo²⁷. Vokiečių psichologė Alice Miller vaizdžiai aprašė, kaip „juodoji pedagogika“, besiremianti bausmių ir negailestingo drausminimo priemonėmis, sąlygoja agresyvų elgesį suaugus, ir pagal ją brėžė net vieno žiauriausių žmonijos istorijoje žmonių – Adolfo Hitlerio – gyvenimo istoriją²⁸. Nepaisant to, kad Imanuelio Kanto *pareigos etika*, kritiškai žvelgianti į net gerus veiksmus lydinčias emocijas, gali pasitarnauti emocijos grynumui, dabartinėje jausmo vertę pabrėžiančioje epochoje ji yra nepatraukli. Ir pats I. Kantas savo pietistinę vaikystę yra prilyginęs vergovės patirčiai²⁹. Šv. Tomas Akvinietis, klausiamas, ar aistra gali padidinti moralinę veiksmo vertę, atsako teigiamai. Jis cituoja 84-ąją psalmę: „Mano kūnas ir širdis gieda iš džiaugsmo gyvajam Dievui“ ir paaiškina, kad širdis čia simbolizuoja protingą troškimą arba valią, o kūnas – aistras³⁰.

Jausmo svarbą pabrėžianti autentiškumo etika gimė ne tik iš pasipriešinimo sausai pareigos ar atšiauriai autoritarine moralei, tačiau ir ieškant, kaip išspręsti tiesos objektivumo klausimą, žlugus Bažnyčios vienybei reformacijos metais. Vienas pirmųjų įtakingų mąstytojų, kurį religiniai XVI a. karai paskatino suabejoti ne tik kariaujančių

²⁶ Šv. Tomas Akvinietis apie sielos galių simultanišką veikimą kalba „Sumoje prieš pagonis“ (Žr. *Summa contra gentiles*, III, 119, žiūrėta 2023 m. spalio 24 d., <https://basilica.ca/documents/2016/10/St.%20Thomas%20Aquinas-The%20Summa%20Contra%20Gentiles.pdf>). Savo protu mes matome skirtumą tarp šių galių, jausmo intensyvumas mąstant taip pat gali būti skirtingų laipsnių, tačiau iš principo šios galios žmoguje veikia kartu. Intelektas ir valios (t. y. protingo troškimo, *appetitius intellectualis*) simultanišką veikimą pažymi ir Karolis Wojtyła veikale „Asmuo ir veiksmai“. Neapsiribodamas klausimu, iš kurios sielos galios (jausminio ar intelektualinio troškimo) šie sielos judesiai kyla, filosofas rašo: „[K]okybiškai aukštesni jausmai dalyvauja žmogaus dvasiniame gyvenime“. Karolis Wojtyła, *Asmuo ir veiksmai*, vertė Romanas Plečkaitis (Vilnius: Aidai, 1997), 99.

²⁷ Tai ypač parodo Otto Kerbergo mokykla, teigianti, kad vaikas, jautęsis žiauraus tėvo vergu, užaugęs svyruoja tarp žemesnės vergo pozicijos ir dominuojančio *tirono* santykio. Tą patį rodo klasikinė Alfredo Adlerio teorija, pagal kurią nevisavertiškumą jaučiantis žmogus yra linkęs siekti jo išvengti valdydamas kitus. Žr. Frank E. Yeomans, John F. Clarkin ir Otto F. Kernberg, *A Primer of Transference-Focused Psychotherapy for the Borderline Patient* (Toronto: Rowman & Littlefield Publishers, 2005), 29; Heinz L. Ansbacher and Rowena R. Ansbacher, *The Individual Psychology of Alfred Adler* (New York: Basic Books, 1956), 111.

²⁸ Alice Miller, *Am Anfang war Erziehung* (Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1983), 169–232.

²⁹ Ernst Cassirer, *Kant's Life and Thought* (New Haven: Yale University Press, 1981), 1 sk.

³⁰ *Summa Theologiae*, I IIae, 24, 3.

pusių „tiesų“ verte, tačiau ir universaliomis žmogaus prigimties savybėmis, buvo Michelis Montaigne'is. Charleso Tayloro teigimu, prancūzų mąstytojas neramiame savo laikmetyje ieškojo užuovėjos pastovioje ir nekintančioje žmogaus prigimtyje, kurią tikėjosi atrasiąs tirdamas savo paties sielos gelmę, tačiau tokio stabilumo joje neatrado³¹. Regis, galima daryti prielaidą, kad absoliučiai teisingų dėsnių savyje suvokimas būtų mąstytoją kvietęs siekti tiesos visuomenės politiniame gyvenime, kuriame jis, įvairių to meto valdovų prašomas, buvo labai aktyvus. Skirtingai nuo kito žymaus renesanso mąstytojo Tomo Moro, pasirinkusio atsiliiepti į prigimtinio dorino įstatymo raginimą siekti objektyvaus gėrio ir vengti blogio, M. Montaigne'is rinkosi lengvesnį gėrio reliatyvizavimo kelią.

Žmogaus prigimtis, pasak M. Montaigne'io, yra nuolat kintanti, ir reikia su tuo susitaikyti; negalima nei per daug vaikytis malonumų, nei per daug susilaikyti; gyventi reikia prisitaikant prie prigimties polinkių, kurie kiekvienam yra individualūs³². Regis, čia jau galima matyti, lenkų filosofo Ryszardo Legutkos žodžiais tariant, „minimalistinės antropologijos“ nuostatą: nieko ypatinga nesiekiančio, bet kokią savęs versiją priimančio žmogaus mentalitetą, būdingą ir mūsų dienų *terapinės* ar *narcisistinės* kultūros nuotakai³³.

M. Montaigne'io pasiryžimas nesmerkti nė vienos XVI a. religinių karų pusės yra vertingas tiek, kiek jis kyla iš tiesos meilės. Savęs nesmerkimas už asmeninį silpnumą taip pat gali būti labiau ne kliūtis, o paskata augti šventume. Kitaip sakant, tiek dėl kito, tiek dėl savęs esame kviečiami sekti klasikine krikščioniška maksima „mylėk nusidėjėlių, nekęšk nuodėmės“³⁴. Ši maksima moraliniame gyvenime yra viena svarbiausių ir viena sudėtingiausių: lengviau yra arba abiejų jos pusių nekęsti, arba jas abi mylėti. Čia susiduriama su „teisingo pykčio“ problema: „Jei tektų artimą ir pabarti, neužsitraukite per jį nuodėmės“, sakoma Kunigų knygoje (Kun 19, 17), o šv. Paulius Laiške efeziečiams kviečia neleisti „saulei nusileisti ant neteisingos rūstybės“ (Ef 4, 27). Kad teisingai pykti yra sudėtinga, galima suprasti jau iš Aristotelio, kuris įvardijo bent penkis reikalavimus šiam tikslui pasiekti³⁵. Galima teigti, kad moderniaisiais laikais Montaigne'io pradėta autentiškumo etika, vėliau skelbta J. J. Rousseau, kitų romantikų ir įsivyravusi *terapinėje* mūsų dienų kultūroje („tik neužgaukite mano jausmų!..“), nukrypsta į abiejų minėtos maksimos pusių meilę, o puritoniškos ar janseniškos pakraipos krikščionybės etika – į abiejų nekentimą. Vis dėlto, kaip jau aišku iš teisėto pasipriešinimo moralės atšiaurumui, autentiškumo etika siekia gerų tikslų, ir pasak Ch. Tayloro, dialogas su jos sekėjais galimas tik juos pripažįstant.

³¹ Charles Taylor, *Sources of the Self*, 181.

³² Ibid., 182.

³³ Ryszard Legutka, *The Demon of Democracy. Totalitarian Temptations in Free Societies* (New York: Encounter Books, 2016), 28.

³⁴ Šv. Tomas Akvinietis ją formuluoja taip: „Mūsų pareiga yra nusidėjėliuose nekęsti to, kad jie yra nusidėjėliai, ir mylėti juos, nes jie gali patirti palaiminimą (*beatitudis capaces*). Toks požiūris reiškia tikrą meilę jiems dėl Dievo“. *Summa Theologiae*, II IIae, 25, 6.

³⁵ Aristotle, *The Nicomachean Ethics*, translated by David Ross (Oxford University Press, 1991), IV, 5.

Ryšio su kitu siekimas kaip pagrindinis autentiškumo etikos tikslas ir Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa

Charlesas Tayloras pažymi, kad nors autentiškumo etikoje pabrėžiama asmens autonomija, tačiau taip pat nuoširdžiai siekiama tobulo ryšio su kitu žmogumi – kai kitas yra be išlygų priimamas ir mylimas. Šiuolaikinis žmogus trokšta išreikšti savitą tapatybę, tačiau jo tapatybė, pasak kanadiečių filosofo, yra dialoginio pobūdžio³⁶. Šis svarbiausias autentiškumo etikos siekis yra be abejonės vertingas. Ch. Tayloro nuomone, tai pabrėžiant ir pripažįstant, atsiveria dialogo su šios etikos išpažinėjais galimybė – to negalima padaryti turint išankstinę nuostatą apie *terapinės* kultūros amoralumą. Dialogo metu kartu galima ieškoti, kokios sąlygos padeda sukurti tobulą ryšį su kitu žmogumi, o kokios ne.

Čia atsiveria galimybė kalbėti apie gimtinės (lytinės) tapatybės dialogiškumą. Kokiomis sąlygomis ši tapatybė patenkina ryšio troškimą? Paprasčiausias atsakymas – tai vyksta per vyro ir moters santykį, vienam kito trokštant, o šis troškimas kyla iš prigimtyje įrašyto tarpusavio papildomumo. Vis dėlto, pasak vienos žymiausių *gender* teorijos kūrėjų Judithos Butler, gimtis yra transformacija³⁷, *vyras* ir *moteris* yra neatitinkančios realybės patriarchalinės-heteroseksistinės kultūros sąvokos. Tačiau J. Butler teorija neišlaiko gyvenimo praktikos egzamino: daugelis jaunuolių, norinčių pakeisti savo gimtį, nori tapti priešingos gimties nei yra (vyras moterimis ir atvirkščiai), tuo patvirtindami binarinę gimties struktūrą³⁸. Būtų galima nagrinėti ryšį kuriantį (ar nekuriantį) *įvairių* gimties tapatybių potencialą, tačiau čia apsiribosime dažniausiu tapatybės variantu – vaikinų noru tapti moterimi, o merginų – vyru. Kelią į tai atveria Gyvenimo įgūdžių programos nuostata, pagal kurią savęs suvokimas apima ir savo gimtinės (lytinės) tapatybės išsąmoninimą³⁹. Tokia pažiūra remiasi prielaida, kad ši tapatybė gali nesutapti su biologine gimtimi, taip pat kad gimtį galima keisti. Kaip matysime toliau, toks gimtinės tapatybės keitimas yra priešingas svarbiausiam autentiškumo etikos tikslui – gilaus ryšio su kitu asmeniu išgyvenimui.

Reliatyvizmas kaip vienas iš autentiškumo etikos pavojų

Ch. Tayloras, įvertindamas nuoširdų autentiškumo etikos tikslą, nurodo ir dvi jos vystymuisi nepalankias kryptis: *reliatyvizmą*, kai bet kokie žmogaus tikslai laikomi

³⁶ Taylor, *The Ethics of Authenticity*, 45–46.

³⁷ Judith Butler, *Undoing Gender* (Routledge, 2004), 65.

³⁸ Gintautas Vaitoška, „Gender Theory and the Dignity of Women“, *Soter* 76 (104) (2021), doi:10.7220/2335-8785.76(104).2.

³⁹ Taip rašoma Gyvenimo įgūdžių programoje rekomenduojamoje *gender* ideologiją skleidžiančių „Įvairovės ir edukacijos namų“ metodinėje priemonėje „Lytiškumo žodynelis“, žr. „Lytiškumo žodynelis“, *Įvairovės edukacijos namai*, žiūrėta 2023 m. spalio 10 d., <https://www.ivairovesnamai.lt/lytiskumo-zodynelis>.

vienodai vertingais, ir *atomizmą*, kai žmogaus tikslus nuspalvina individualizmas, griaunantis jo trokštamą ryšį su kitais žmonėmis⁴⁰. Kaip minėta, reliatyvizmas yra vienas iš Carlo Rogerso paveiktos *terapinės* kultūros bruožų. Jau aštuntajame praeito šimtmečio dešimtmetyje JAV švietimo sistemoje išplito *humanistinės* psichologijos veikiama „vertybių išsiaiškinimo“ (*values clarification*⁴¹) pedagoginė taktika (tai nestebina, nes C. Rogersas turėjo ir pedagogo išsilavinimą). Susodinęs vaikus ratu, mokytojas klausinėdavo jų nuomonės apie vieną ar kitą dalyką, pabrėždamas, kad visos nuomonės yra vienodai vertingos ir gerbtinos. Pagrindinis metodo tikslas buvo išugdyti vaikų savigarbą; tais laikais savigarbos akcentavimas JAV buvo virtęs į visuotinai paplitusį „savigarbos judėjimą“ (*self-esteem movement*). Tačiau nors jį labai rėmė JAV vyriausybė, po kiek laiko buvo įsitikinta, kad jei savigarba nėra pagrįsta akademiniais mokinio pasiekimais bei charakterio ugdymu, ji kuria tik savimi be rimtesnio pagrindo patenkintą asmenybę. „Savigarbos kampanija“ sužlugo, bet toliau vyraujančioje *terapinės* kultūros aplinkoje ji atgimė „socialinių emocinių įgūdžių“ lavinimo programoje. Apie tai JAV yra plačiai diskutuojama⁴², pabrėžiant judeokrikščioniškomis vertybėmis pagrįsto asmenybės ugdymo svarbą tiek paties mokinio, tiek visuomenės, kurią tos valstybės tėvai kūrė vengdami vertybinio reliatyvizmo, gerovei.

Ch. Tayloras parodo, kad reliatyvizmas prieštarauja autentiškumo etikos tikslams: jei visi požiūriai vienodai vertingi, negalima diskutuoti dėl to, kas geriau tarnauja siekiant *autentiško* ir gilaus ryšio su kitais žmonėmis. Minėtas Gyvenimo įgūdžių programos reikalavimas „priimti kitų žmonių nuomonę, poreikius, teisę rinktis religiją, kultūrinį, lytinį tapatumą ir pan.“ nebeleidžia diskutuoti apie norą pakeisti gimtinę (lytinę) tapatybę kilmę. Tuo prieštaraujama daugeliui neblogų programos nuostatų, kaip antai gebėjimo „atskirti užgauliojimą nuo kritikos“ ugdymui, supratimui, kaip žmogaus teises ir laisves padeda palaikyti „pagarbios ribos“ ar gebėjimui diskutuoti „apie meilę ir lytinį potraukį, sveikatą tausojančius santykius“⁴³. Tačiau būtent diskusija apie norą keisti gimties tapatybę labiausiai paliečia tiek asmens psichinę, tiek kūno sveikatą ir atveria galimybę klausiti, ar gimties keitimas suderinamas su giliausiu autentiškumo etikos tikslu – meilės ryšio su kitu asmeniu išgyvenimu.

⁴⁰ Taylor, *The Ethics of Authenticity*, VI sk.

⁴¹ John C. Stewart, „Clarifying Values Clarification: a Critique“, *The Phi Delta Kapplan*, Vol. 56, No. 10 (Jun. 1975). A Special Issue on Moral Education, <https://www.jstor.org/stable/20298087>.

⁴² Karen Effrem ir Jane Robbins, „Social-Emotional Learning: K-12 Education as New Age Nanny State“, *White Paper* 192 (2019), <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED593789.pdf>.

⁴³ „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, 48 priedas, in Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“, paskelbta 2022 m. rugpjūčio 24 d., Nr. V-1269, <https://www.e-tar.lt/rs/aesupplement/1a764050239511edb4cae1b158f98ea5/hHrkjMmWQt/367459e0c1aa11eea5a28c81c82193a8/>.

Gimties keitimas neišpildo esminio autentiškumo etikos siekio – gilias tarpasmeninio ryšio

Gyvenimo įgūdžių programos raginimas priimti gimtį norinčio pakeisti bendraklasio *lytinę tapatybę* prieštarauja svarbiausiam autentiškumo etikos tikslui. Emocinė gimtį norinčio keisti jaunuolio būklė yra suprantama paviršutiniškai, neįvertinant dabar plačiai pripažįstamo emocijų skirstymo į „antrojo ir pirmojo“, arba „paviršutiniško ir giliojo“ lygio jausmus (*core affect*)⁴⁴. Giliųjų emocijų – liūdesio, baimės, teisingo pykčio (suirzimas yra laikomas antrinio lygio, arba paviršutiniška emocija) – išjautimas turi išgydantį efektą⁴⁵. Jis gerai žinomas ir gedėjimo patirtyje: vienas svarbiausių psichologinių šios srities tyrimų buvo atliktas šveicarų psichiatrės Elisabeth Kuebler-Ross ir aprašytas jos veikale „Apie mirtį ir mirimą“. Efektyvioje Emocinėje šeimos terapijoje (tai britų-kanadiečių psichoterapeutės Sue Johnson išvystytas metodas, *Emotional Family Therapy, EFT*) giliųjų jausmų išgyvenimas turi išgydantį poveikį asmens savigarbai, kurios nepakankamas lygis giliausiame psichikos sluoksnyje yra visų psichinių kentėjimų simptomas ir netgi priežastis⁴⁶. Šis išgydantis giliųjų emocijų išgyvenimo efektas yra žinomas ne tik šiuolaikinėje psichologijoje – jau sielos gelmių žinovas šv. Augustinas „Išpažinimuose“ aprašė savo nusiramino po motinos mirties patirtį. Kol, mirus motinai, jis stengėsi neliūdėti, nes manė, kad krikščioniui nedera jaudintis dėl kūniško gyvenimo pabaigos, tol žymusis teologas savo širdyje jautė gilų skausmą. Tačiau vieną rytą pabudęs ir prisiminęs savo mokytojo šv. Ambraziejaus eiles, šv. Augustinas ėmė mąstyti, kokia brangi, švelni ir dėmesinga jam buvo motina. Iš jo akių besiliejančios ašaros, išreiškiančios gilų liūdesį dėl motinos mirties ir dėl to, ko jis neteko, atnešė jo širdžiai ramybę⁴⁷.

Kad už gimties disforijos slypi gilesnis emocinis kentėjimas, rodo ne vienas empirinis mūsų dienomis atliktas tyrimas. Štai 2016 m. suomių medikų tyrimas parodė, kad 75 procentams jaunuolių, kurie kreipėsi į medikus dėl gimties keitimo, jau anksčiau buvo nustatyta psichikos sutrikimo diagnozė: depresija, nerimo sutrikimas,

⁴⁴ Diana Fosha, *The Transforming Power of Affect* (Basic Books, 2000), 142. Taip pat žr. Susan M. Johnson, *Attachment Theory in Practice. Emotionally Focused Therapy with Individuals, Couples, and Families* (London: The Guilford Press, 2019), 37.

⁴⁵ Žr. Fosha, *The Transforming Power*, 161.

⁴⁶ Žemą savigarbą arba nevisavertiškumo jausmą giliausia psichinės sveikatos sutrikimų priežastimi laikė tokie „gelmių psichologijos“ (*depth psychology*) autoritetai kaip individualiosios psichologijos mokyklos kūrėjas Alfredas Adleris, psichoanalitinį asmenybės suvokimo modelį toliau vystęs Heinzas Kohutas, taip pat – prieraiškumo teorijos autorius anglų psichoanalitikas Johnas Bowlby'is. Reikalinga pažymėti, jog nevisavertiškumo jausmas susiformuoja ankstyvoje vaikystėje ir glūdi žmogaus sąmonėje. Paviršutiniški „savigarbos“ gerinimo metodai (*self-esteem movement*), buvę labai populiarūs JAV praeito šimtmečio antroje pusėje, šio giliausiame psichikos lygmenyje glūdinčio sužeidimo nepasiekia. Jam išgydyti reikalinga gili psichoterapija. Žr. Heinz L. Ansbacher ir Rowena R. Ansbacher, *The Individual Psychology of Alfred Adler* (New York: Basic Books, 1956); Heinz Kohut, *The Restoration of the Self* (New York: International Universities Press, 1977); John Bowlby, *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development* (London: Routledge, 1988).

⁴⁷ Augustinas, „Išpažinimai“ (Vilnius: Aidai, 2004), IX knyga, X sk. 33 skirsnis.

autistinio spektro, asmenybės sutrikimas ir kt.⁴⁸ Šie psichologiniai kentėjimai buvo nustatyti dar *prieš* jaunuoliui išreiškiant norą keisti gimtį. Tokią išvadą patvirtina ir itin didelės apimties (8,8 mln. tiriamųjų) JAV privataus sveikatos draudimo organizacijos tyrimas, atliktas 2006–2014 m. pagal elektroninius sveikatos būklės įrašus. Kaip ir suomių tyrime, buvo rasta, jog trečdalis 3–9 m. amžiaus gimties disforiją patyrusių vaikų ir du trečdaliai 10–17 m. amžiaus paauglių patyrė psichinės sveikatos sutrikimą taip pat prieš nustatant gimties disforiją⁴⁹.

Viena giliausių daugelio psichikos sveikatos sutrikimo dimensijų yra savęs nepriėmimas arba žema savigarba, tai patyrę berniukai ir mergaitės jautėsi mažiau vykę nei jų bendraamžiai. Vakarų šalyse įsigalėjus *gender* ideologijai, jie patikėjo, kad jų nevisavertiško jausmo priežastis yra jų „tikrosios“ gimties neatitiktis biologinei gimčiai. Plačiai žinomas amerikiečių mokslininkės Lisos Littman tyrimas, sukėlęs daug diskusijų, tačiau daugelio žymių specialistų pripažintas svarbiu, rodo, kad mintis, jog pakeitus gimtį dings nepasitenkinimas savimi, įsitvirtina jaunuolio sąmonėje dėl socialinės bendraamžių įtakos (*social contagion*). Šie jaunuoliai nebuvo patyrę gimties disforijos ankstyvoje vaikystėje, tad L. Littman jų būklę pavadino *greitos pradžios gimties disforija* (*Rapid Onset Gender Dysphoria*)⁵⁰. Pastarasis sutrikimas kitaip vadinamas *vėlyvos pradžios gimties disforija*. Nuo vaikystėje patiriamos gimties disforijos ji skiriasi tuo, kad ją patiriantis vaikinai ar mergina nenorėjo būti kitos gimties ankstyvosios raidos laikotarpiu, t. y. būdami 3–8 ar 9 metų amžiaus šie berniukai ar mergaitės neteigė, kad jie nemėgsta savo gimties, nežaidė išskirtinai su kitos gimties žaislais, nesirengė kitos gimties drabužiais ir neturėjo

⁴⁸ Riittakerttu Kaltiala-Haino, Maria Sumia et al., „Two years of gender identity service for minors: overrepresentation of natal girls with severe problems in adolescent development“, *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 9, article number: 9 (2015), doi:10.1186/s13034-015-0042-y.

⁴⁹ Tracy A. Becera-Culqui, Yuan Liu et al., „Mental Health of Transgender and Gender Nonconforming Youth Compared With Their Peers“, *Pediatrics* 141 (5) (2018), doi: 10.1542/peds.2017-3845.

⁵⁰ Lisa Littman, „Parent reports of adolescents and young adults perceived to show signs of a rapid onset of gender dysphoria“, *Plos One* 14 (3) (2018), doi:10.1371/journal.pone.0214157; Anna Hutchinson et al., „In Support of Research on Rapid-Onset Gender Dysphoria“, *Archives of Sexual Behavior* 49 (1) (2020), doi:10.1007/s10508-019-01517-9/; Suzanna Diaz ir Michael Bailey, „Rapid Onset Gender Dysphoria: Parents Report on Possible 1655 Cases“, *Archives of Sexual Behavior* 52 (2023), doi:10.1007/s10508-023-02576-9. Pažymėtina, kad *Archives of Sexual Behavior* redaktorius yra vienas žymiausių gimties disforijos specialistų, kanadietis Kennethas J. Zuckeris, svarbaus JAV psichikos sutrikimų diagnostikos žinyno DSM 5 „gimties disforijos“ skyriaus bendraautoris. Annos Hutchinson et al. publikacijoje cituojami ir jo duomenys apie šį sutrikimą kenčiančių paauglių būklę. Michaelis Bailey'is taip pat yra vienas žymiausių homoseksualaus potraukio ir *transgender* tapatybės tyrėjų. Po šių tyrimų netgi *gender* ideologija besivadovaujanti Pasaulinė *transgender* sveikatos asociacija (WPATH, World Professional Association for Transgender Health) savo naujausiose taktikos gairėse pripažįsta socialinę įtaką kaip vieną priežasčių, dėl kurių ypač išaugo paauglių, norinčių keisti gimtį, skaičius. Žr. „Standards of Care for the Health of Transgender and Gender Diverse People, Version 8, 2022“, WPATH, žiūrėta 2023 m. spalio 24 d., <https://www.wpath.org/publications/soc>. Vakarų visuomenės nuomonės pokytį *transgender* judėjimo atžvilgiu atspindi ir Reuters agentūros publikacija apie gimties keitimo riziką jaunuolių sveikatai bei sugrįžtančiųjų į biologinę gimtį fenomeną. Žr. Michelle Conlin, Robin Respaud ir Chad Terhune, „A gender imbalance emerges among transteens seeking treatment. A Reuters Special Report“, *Reuters*, paskelbta 2022 m. lapkričio 18 d., <https://www.reuters.com/investigates/special-report/usa-transyouth-topsurgery/>.

sunkumų įsilieti į savo gimties vaikų grupę (išvardyti simptomai yra aprašomi DSM 5 diagnostiniame žinyne kaip gimties disforija vaikystėje (*gender dysphoria in childhood*), o naujojoje Tarptautinėje ligų klasifikacijoje TLK-11 – kaip gimties neatitikimas (*gender incongruence in childhood*)). Tačiau ir už vaikystėje, ir už paauglystėje patiriamo nepasitenkinimo savo gimtimi slypi gilus savęs nepriėmimas ir žema savivertė.

JAV kultūrologė Mary Eberstadt *tapatybės politiką* nagrinėjančiame veikale „Pirmykštis šauksmas“ rašo, kad jaunuolio noras tapti *transgender* judėjimo dalimi taip pat kyla dėl noro išspręsti vienišumo problemą Vakarų visuomenėje masiškai vykstančio šeimos struktūros griuvimo kontekste. Šiuolaikinėje psichiatrijoje svarbios Johno Bolby'io prieraišumo teorijos požiūriu, nerimo, depresijos ir asmenybės sutrikimų kyla dėl nesaugaus prieraišumo patirties šeimoje, o ji susijusi su negatyviais vaikystės patyrimais (*Adverse Childhood Experiences*): tėvų skyrybomis, grubumu, seksualiniu išnaudojimu ir pan. Gimties disforijos ryšį su negatyviais išgyvenimais šeimoje patvirtina australų ir italų mokslininkų grupės, atradusios koreliaciją tarp šio sutrikimo ir aukšto nesaugaus prieraišumo laipsnio, kuris, savo ruožtu, yra susijęs su savęs nepriėmimu ir nevisavertiškumo jausmu⁵¹. Šie tyrimai rodo, kad noras keisti gimtį kyla iš ankstyvoje vaikystėje patirtų neigiamų išgyvenimų ir kad bloga psichinė šių jaunuolių sveikata negali būti paaikškinta „mažumos stresu“, t. y. visuomenės neigiamu nusistatymu *transgender* judėjimo atžvilgiu.

Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje mokiniai skatinami priimti bendraklasio „lytinį tapatumą“, tačiau tai gilina klaidingą jauno žmogaus įsitikinimą, kad jo kentėjimo priežastis yra jo gimties ir kūno neatitikimas. Sekant jausmo vertę pabrėžiančios autentiškumo etikos paradigma, noras neįžeisti gimties keitimo norinčio vaikinio ar merginos yra suprantamas, tačiau jausmas šiuo atveju yra suvokiamas nepakankamai giliai. Stiprus jaunuolio įsitikinimas, kad gimties keitimas yra vienintelis jo kančios sprendimo būdas, dar nerodo, kad jis ar ji išgyvena gydantį susilietimą su giliaja emocinio kentėjimo priežastimi (ankstyvoje vaikystėje susiklosčiusiu skausmingu savęs nepriėmimu). Medicininė taktika, leidžianti gimties disforiją gydyti hormonų ar chirurgine terapija sekant „olandų protokolu“⁵² buvo pripažinta tarptautinių institucijų,

⁵¹ Kasia Kozłowska et al., „Attachment Patterns in Children and Adolescents with Gender Dysphoria“, *Frontiers in Psychology* 11 (2021), doi.org/10.3389/fpsyg.2020.582688; Guido Giovanardi et al., „Attachment Patterns and Complex Trauma in a Sample of Adults Diagnosed with Gender Dysphoria“, *Frontiers in Psychology*, Feb 1 (2018), <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29449822/>.

⁵² „Olandų protokolas“ yra Nyderlanduose įsigalėjusi vaikų gimties disforijos gydymo taktika, kai gimtinis brendimas (pubertetas) stabdomas skiriant kitos gimties hormonų ir vėliau chirurgiškai pašalinant gimties organus. Populiarijant *gender* ideologijai gimtį norinčių pakeisti jaunuolių skaičius išaugo keliolika kartų, pvz., Jungtinėje Karalystėje, *Gender Identity Developmental Service* duomenis, 16 kartų: nuo 210 (2011 m.) iki 3505 (2021 m.), žr. „Number of referrals to GIDS“, *Gender Identity Developmental Service*, žiūrėta 2023 m. spalio 24 d., <https://gids.nhs.uk/about-us/number-of-referrals/>. Vis dėlto anglų ir švedų oficialios medicinos institucijos (žr. 47 išnašą), sustabdžiusios hormonų skyrimą bei gimties organų pašalinimą jaunuoliams, pažymi, kad paaugliams „Olandų protokolu“ taikyti negalima – jų atveju „protokolu“ kriterijai gimties keitimui nėra išpildomi. Paaugliai, besikreipiantys dėl gimties keitimo, nepatyrė gimties disforijos vaikystėje ir nebuvo tiriami dėl gretutinės psichikos patologijos (Nyderlanduose disforija vaikystėje ir gretutinės patologijos nebuvimas buvo sąlyga gimties keitimo procesui pradėti). Kita vertus, pats vaikų gimties disforijos gydymas chemiškai blokuojant jų brendimą yra problemiškas tiek kūno sveikatos požiūriu, tiek disforijos (savęs kaip berniuko ar mergaitės nepriėmimo) atžvilgiu.

todėl tokia pažiūra gali klaidinti ir *gender* teorijos giliau neapmąsčiusius programos kūrėjus. Tačiau daugelio užsienio šalių medikai, susidūrę su skausmingomis tokios terapijos pasekmėmis – negrįžtamam vaisingumo praradimu ir nepagerėjančia, o dažnai ir pablogėjančia psichikos būkle – pasuko gilesnės empatijos, gilesnių jaunuolio jausmų tyrimo ir priėmimo linkme. Suomijos, Norvegijos, Jungtinės Karalystės ir Švedijos medikai ėmė stabdyti hormonų taikymą ir chirurginį gimties keitimą iki pilnametystės, o Suomijoje ir iki 25 m. amžiaus, nes tik tada baigiasi svarbių smegenų struktūrų formavimasis⁵³. Visų šalių medikai gimtį norintiems keisti jaunuoliams rekomenduoja emocinę, psichologinę ir socialinę pagalbą.

Depresijos, nerimo ir kitų sutrikimų gelmėje glūdintis savęs nepriėmimas kyla dėl ankstyvoje vaikystėje patirto nesaugaus ryšio su šeimos nariais, tokius psichikos kentėjimus patiriantis jaunas žmogus neišsiugdo gebėjimo patirti harmoningą ryšį su kitu asmeniu. Dėl socialinės įtakos manydamas, kad jo blogą savijautą išspręs gimties pakeitimas, jį atlikęs jaunuolis tikisi galėiantis šį ryšį patirti. Tačiau kūno pakeitimas negali išspręsti giluminio savęs nepriėmimo problemos bei ryšio su kitais asmenimis disharmonijos. Sekant Ch. Tayloru galima teigti, kad autentiškumo etika besiremiantys medikai ar pedagogai, priimdami biologijos neatitinkančią jaunuolio tapatybę, nepasiekia geriausių šios etikos tikslų.

Tragiškos autentiškumo etikos tivializavimo pasekmės

Kaip matyti iš minėto Abrahamo Maslow perspėjimo, skirto Carlui Rogersui, vien paviršutinišku jausmu (ne kognityvine dimensija pasižyminčiais giliaisiais jausmais – *core affect*) besiremianti etika paneigia blogio egzistavimą. Tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose, tiek kitose Vakarų šalyse tai vis labiau suprantama tėvams ėmus ginti savo teisę apsaugoti vaikus nuo žiauraus kūno sužalojimo, o sužalotiems asmenims pradedant teisinius procesus prieš gimties keitimo klinikas⁵⁴. Pagalbos šaukšmas pasiekia ir politikus, kai kurie iš jų ima aprašyti tai, kas vyksta. Štai Australijos liberalas Alexas Anticas šių metų spalio mėnesį pateikė „Gimties keitimo uždraudimo

⁵³ „Recommendation of the Council for Choices in Health Care in Finland (PALKO / COHERE Finland)“ (2020), žiūrėta 2023 m. spalio 22 d., https://segm.org/sites/default/files/Finnish_Guidelines_2020_Minors_Unofficial%20Translation.pdf; oficialios Švedijos rekomendacijos: „Summary of Key Recommendations from the Swedish National Board of Health and Welfare (Socialstyrelsen/NBHW)“, *Society for Evidence-Based Gender Medicine*, paskelbta 2022 m. vasario 27 d., <https://segm.org/segm-summary-sweden-prioritizes-therapy-curbs-hormones-for-gender-dysphoric-youth>. Jungtinės Karalystės rekomendacijos: „Specialist service for children...“.

⁵⁴ Žymiausias teisinis procesas, kurį laimėjo ieškovė, buvo Keiros Bell iškelta byla Tavistocko gimties tapatybės klinikai. Mergina apkaltino medikus nesuteikus išsamios informacijos apie gimties keitimo pasekmes kūno ir psichikos sveikatai. Žr. Valerie Hudson, „Perspective: The tide has turned in the UK on gender-affirming treatment for children“, paskelbta 2022 m. rugpjūčio 12 d., <https://www.deseret.com/2022/8/11/23301586/perspective-the-tide-has-turned-in-the-uk-on-gender-affirming-treatment-for-children-puberty-blocker>.

nepilnamečiams“ įstatymo projektą, taip jį komentuoamas: „Būkime atviri: nupjauti krūtis dėl savo kūno nerimaujančiai trylikametei mergaitei nereiškia ją atjausti. Atjauta negalima vadinti ir hormonų pumpavimo į trylikamečio berniuko kūną, kai dėl to rimtai pažeidžiama jo galimybė ateityje būti vaisingam. Mūsų vaikai negali duoti informuoto sutikimo gyvenimą pakeičiančioms procedūroms <...>“⁵⁵. Formuluojuojant dar aiškiau, dažnai tas berniukas yra iškastruojamas (pašalinami jo gimties organai), merginoms skiriami vyriški hormonai, dėl kurių jos ima plikti, joms užauga barzda, negrįžtamai pažemėja balsas, būdamos dvidešimtmetės jos patiria menopauzės simptomus. Neretai būna pašalinama gimda bei kiaušidės. Chirurgų teigimu⁵⁶, taip sužalotas kūnas neleidžia jausti netgi seksualinio malonumo, o juk *gender* ideologijos prasminis centras yra *libido* – siekis patirti tokį malonumą per subjektyvius polinkius (dažniausiai homoseksualius)⁵⁷.

Nepaisant akivaizdaus kūno sužalojimo, *transgender* judėjimo atstovai teigia, kad kenčiantieji gimties disforiją patiria didelę savižudybės riziką. Tokių vaikų tėvų klausiama, ar jie nori turėti „sveiką“ *transmoterį* ar *transvyrą*, ar mirusį sūnų ar dukterį. Tokių klausimų užduoti tėvams skatinami ir patys paaugliai⁵⁸. Vis dėlto tyrimai, rodantys aukštą *transgender* paauglių savižudybių skaičių, neatitinka tikrovės. Pirma, žymusis JAV „Nacionalinio *transgender* lygybės centro“ tyrimas, skelbęs, kad 40 proc. *transgender* asmenų mėgino nusižudyti, buvo atliktas „patogios imties“ pagrindu (atsakinėjo *transgender* judėjimo savanoriai). Antra, mėginimas nusižudyti gali apimti labai įvairius veiksmus, ir duomenų apie išties nusižudžiusiuosius nėra. JAV Ligų kontrolės centro duomenimis, 2020 m. tikrai nusižudė vienas iš 265 asmenų⁵⁹. Žinoma, ir vieno žmogaus savižudybė yra tragiškas įvykis, tačiau jei žudosi *transgender* tapatybę priėmę žmonės, savižudybės motyvas gali slypėti giliau nei gimties disforija, tai gali būti, kaip

⁵⁵ Bernard Lane, „Struck off“, *Gender Clinical News*, paskelbta 2023 m. spalio 22 d., https://www.genderclinicnews.com/p/struck-off?inf_contact_key=d3efeaafb55270bec616a47cb92667fed18a532c4142cb79caf2b269de1401fa.

⁵⁶ Libby Emmons, „‘Gender affirming’ surgeon admits children who undergo transition before puberty NEVER attain sexual satisfaction“, paskelbta 2022 m. gegužės 1 d., <https://thepostmillennial.com/gender-affirming-surgeon-admits-children-who-undergo-transition-before-puberty-never-attain-sexual-satisfaction>. Atidžiai skaitant apie pooperacinį gimtinių pojūčių intensyvumą, būdus, kaip jis pasiekiamas bei kaip konstruojamas naujas „perineogenitalinis“ kompleksas, kyla daug klausimų, žr. J. Hess et al., „Sexuality after Male-to-Female Gender Affirmation Surgery“, *Biomed Res Int*, May 27 (2018), doi:10.1155/2018/9037979.

⁵⁷ Vengiant argumento *ad hominem* vis dėlto reikia pažymėti, kad pagrindinė *gender* teorijos ideologė Judith Butler ilgą laiką buvo Tarptautinės lesbiečių ir gėjų lygos (ILGA) prezidentė ir gyvena su kita moterimi; ji pasisako prieš žmonių skirstymą į vyrus ir moteris. Jos teiginyje, kad gimtis yra nuolatinė transformacija ar kismas, matoma prielaida, jog seksualiniuose santykiuose galima funkcionuoti arba vyro, arba moters vaidmenyje. Toks lankstus vaidmenų pasiskirstymas homoseksualioje poroje yra dažnesnis nei pastovūs vaidmenys.

⁵⁸ „Understanding Transgender Issues: Suicide risk“, *Family Watch International*, žiūrėta 2023 m. spalio 27 d., https://familywatch.org/wp-content/uploads/sites/5/2022/09/FWI_policy_brief_Transgender_Suicide_final.pdf?inf_contact_key=7ad5009658ef3bcc2033ff7a07c488f94dfbc39d7283b2cb89d5189540b69330.

⁵⁹ „Facts about Suicide“, *Center for Disease Control and Prevention*, žiūrėta 2023 m. spalio 27 d., <https://www.cdc.gov/suicide/facts/index.html>.

jau minėta, anksčiau už ją prasidėjęs psichikos kentėjimas. Taip pat labai abejotina, ar gimties pakeitimas pagerins ją norinčio keisti asmens būklę: žymus 2011 m. atliktas švedų tyrimas parodė, kad ištyrus 324 *transmoteris* – t. y. vyrus, kurie pakeitė gimtį tarp 1973 m. ir 2003 m., – nustatyta, kad praėjus dešimčiai metų po operacijos šių asmenų įvykdytų savižudybių skaičius buvo 19 kartų didesnis nei likusioje vyrų populiacijoje⁶⁰. Vargu ar Švediją – šalį, kuri pradėjo seksualinį švietimą dar praeito šimtmečio ketvirtajame dešimtmetyje – galima kaltinti homofobija ar transfobija. Vadinamasis *Olandų paradoksas* (*Dutch paradox*) taip pat parodo, kad šioje labai liberalioje šalyje homoseksualūs vyrai patiria depresiją bei nerimo sutrikimų daug dažniau nei heteroseksualūs, o tai leidžia manyti, kad jie serga depresija ar žudosi ne dėl *mažumų streso*⁶¹. Viena iš tokių kentėjimų priežasčių gali būti psichologinės traumos, atsirandančios dėl trumpo homoseksualių porų išlikimo trukmės ir nuolatinio partnerių keitimo⁶².

Emotyvizmas, kaip viena iš autentiškumo etikos trivializacijos galimybių, kartais pasiekia ištis absurdišką lygį. Jei visuomenė jau nujautrėjo iškreipusi gimties galios reiškinį⁶³, kai kurie *autentiški* žmogaus norai tebestebina. Psichiatrijos literatūroje yra aptariamas *apotemnofilijos* terminas: asmens noras amputuoti kurią nors galūnę. Viena dažniausių tokio noro priežasčių – taip pajusti seksualinį pasitenkinimą (*sexual compulsion*)⁶⁴ arba atjautą dėl invalidumo. Šį sutrikimą patiriančios anglų chemikės dr. Chloe Jennings-White istorija buvo papasakota *The National Geographic* kanalo laidoje bei aprašyta Jungtinės Karalystės tinklalapyje *Mail Online*. Šis moterimi save laikantis vyras prieš gimties keitimą buvo Clive'as Jenningsas-White'as, dviejų vaikų tėvas. Vertinant iš psichologijos perspektyvos, galima galvoti, kad ši istorija patvirtina savęs nepriėmimo logiką: toks nepriėmimas yra psichologinė problema, kurios negalima išspręsti keičiant kūną⁶⁵.

⁶⁰ Cecilia Dhejne et al., „Long-Term Follow-Up of Transsexual Persons Undergoing Sex Reassignment Surgery: Cohort Study in Sweden“, *Plos One* 6 (2) (2011), doi:10.1371/journal.pone.0016885.

⁶¹ Sanjay Aggarwal ir Rene Gerrets, „Exploring a Dutch paradox: an ethnographic investigation of gay men's mental health“, *Culture, Health & Sexuality* 16 (2) (2014), 105–119, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13691058.2013.841290>.

⁶² 2003 m., AIDS žurnalo duomenimis, Amsterdame homoseksualūs vyrai poroje išlikdavo vidutiniškai 1,5 metų ir per tą laiką turėdavo po 8 kitus seksualinius partnerius. Žr. Maria Xiridou et al., „The contribution of steady and casual partnerships to the incidence of HIV infection among homosexual men in Amsterdam“, *AIDS*, May 2 (2003), <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12700453/>.

⁶³ Straipsnyje nėra galimybių išsamiau nagrinėti šio nujautrėjimo priežasčių, galima tik trumpai paminėti vieną svarbiausių: masišką kontracepcijos vartojimą ir priėmimą. Kaip rašo Markas Regnerusas, seksas mūsų dienomis yra „natūraliai“ nevaisingas, žr. Mark Regnerus, *Cheap Sex. The Transformation of Men, Marriage and Monogamy* (Oxford University Press, 2017), 11. Benediktas XVI knygos *La vera Europa* pratarinėje rašė, jog jei seksualumas yra atskirtas nuo gyvybės, priimtinais atrodo visi jo variantai, žr. Joseph Ratzinger, Benedetto XVI, *La vera Europa. Identita e Missione* (Sienna: Edizioni Cantagalli, 2021), įvadas.

⁶⁴ Anna Sedda et al., „Apotemnophilia, body integrity identity disorder or xenomelia? Psychiatric and neurologic etiologies face each other“, *Neuropsychiatric Disease and Treatment* 10 (2014), <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4094630/>.

⁶⁵ „I live like a disabled person even though I'm physically healthy... and now want a surgeon to cut my spinal cord: Rare condition has made woman, 58, disown her legs“, *Mail Online*, paskelbta 20213 m. liepos 17 d., <https://www.dailymail.co.uk/news/article-2366260/Body-Integrity-Identity-Disorder-Chloe-Jennings-White-58-disown-legs.html>.

Giliausios ryšio su kitu žmogumi formos nureikšminimas Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje

Vienas žymiausių XX a. psichoanalitikų Erikas Eriksonas rašė, kad prieš susiformuojant asmens tapatybei paauglystės pabaigoje, paauglių seksualiniai santykiai labiau primena „falinius“ ir „vaginalinius“ karus nei meilės santykius⁶⁶. Pastariesiems reikalinga „etinė galia išlaikyti įsipareigojimus“ vienas kitam – kitaip sakant, asmenybės branda geriausiu atveju pasiekama artėjant prie dvidešimties metų. Tačiau žodis „meilė“ visoje Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje paminėtas tik du kartus: kalbant apie „lyčių lygybę, vaidmenis ir žmonių santykius“ ir „lytinį potraukį bei sveikatą tausojančius santykius“, po kurių rašoma apie kontracepcijos priemones.

Tiesa, apie emocijas, jų pažinimą, valdymą, verbalines ir neverbalines išraiškas ir pan. kalbama daug, tačiau su mokslu prasilenkiama: paauglystėje vykstanti jauno žmogaus „psichofiziologinė revoliucija“, jo ar jos tapimas jaunu vyru ar jauna moterimi yra paauglio kūne veikiančys galingi biocheminiai procesai, kuriuose gimtiniai hormonai vaidina svarbiausią vaidmenį. Dar nesujungti su tik augančiu pajėgumu mylėti, jie skatina trokšti ir gilaus ryšio, ir turi savęs įtvirtinimo ambicijų (psichoanalizės terminais – „falinių ir vaginalinių siekimų“), kurios yra atsakingos už paauglių meilės istorijų trumpalaikiškumą⁶⁷. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje nerašoma apie visuotinę meilės ilgesį, neminimos ir dėl nepakankamos moralinės brandos žlungančios meilės istorijos – tai rodo rimtus programos trūkumus. Reprezentatyvios imties 2003 m. atliktas JAV paauglių tyrimas parodė, kad dažniausiai arba visą laiką depresiją jautė ketvirtis (25,3 proc.) seksualiai aktyvių merginų ir tik 7,7 proc. nepradėjusiųjų intymių santykių. Analogiškai vaikinių skaičiai yra 8,3 proc. ir 3,4 proc.⁶⁸ Brazilijoje atliktas jaunimo tyrimas rodo, kad jaunesnės nei 17 m. amžiaus merginos, pradėjusios gimtinius santykius, sirgo klinicine depresija 2,3 karto dažniau nei jų nepradėjusios⁶⁹. Programoje kalbama apie „saugius“ santykius, tačiau nesuprantama, kad psichologiškai saugus seksas galimas tik santuokoje. Tenka daryti išvadą, kad socialiniai emociškai įgūdžiai programoje suvokiami paviršutiniškai.

Tyrimai taip pat rodo, kad jauni žmonės mato savo ateitį šeimoje ir santuokoje. Nepaisant populiarus ekologinio entuziazmo „išsaugoti žemę turint mažiau vaikų“, taip pat dėl karjeros ir negebėjimo įsipareigoti menkstant santuokos prestižui, daugelis

⁶⁶ Erik Erikson, *Childhood and Society* (New York: W. W. Norton & Company, 1963), 264.

⁶⁷ *The Heritage Foundation* mokslininkai R. Rectorius ir K. A. Johnson pateikia duomenų, rodančių, kad 61 proc. JAV paauglių porų, pradėjusių gimtinius santykius, išsiskiria po 3 mėn., o 80 proc. – po 6 mėn. Žr. Robert Rector ir Kirk A. Johnson, „Teenage Sexual Abstinence and Academic Achievement“, paper presented at the Abstinence Clearinghouse Conference, August, 2005, <https://chastity.org/wp/wp-content/uploads/2013/05/Teen-Sex-Academic-.pdf>.

⁶⁸ Kirk Johnson, Lauren Noyes ir Robert Rector, „Sexually Active Teenagers are More Likely to be Depressed and to Attempt Suicide“, *The Heritage Foundation*, June 3 (2003), <https://www.heritage.org/education/report/sexually-active-teenagers-are-more-likely-be-depressed-and-attempt-suicide>.

⁶⁹ Helen Gonçalves et al., „Age of sexual initiation and depression in adolescents: Data from the 1993 Pelotas (Brazil) Birth Cohort“, *Journal of Affective Disorders* 221 (2007), doi:10.1016/j.jad.2017.06.033.

privaciai paklaustų paauglių vis dėlto trokšta vėlesniame amžiuje sukurti šeimą, turėti vaikų ir susituokti arba gyventi partnerystėje. Reprezentatyvios imties JAV paauglių tyrimai rodo, kad arti 90 proc. paauglių nori turėti vaikų, 95 proc. norėtų susituokti, 79,9 proc. – gyventi kohabitacijoje⁷⁰. JAV paauglių nuomonės tyrimų duomenimis, pastaraisiais metais daugėja jaunuolių, kurie nori gyventi kohabitacijoje dėl to, kad išbandytų tarpusavio santykius ir nuspręstų, ar jie gali susituokti⁷¹. Tai rodo jaunų žmonių neužtikrintumą dėl gebėjimo sėkmingai sutuokti ir išlikti santuokoje. Iš to paties tyrimo matyti, kad santuoka labiau pasitiki neišsiskyrusių tėvų vaikai, o užaugusieji su patėviu ar kitokios konfigūracijos šeimoje dažniau pasisako už kohabitaciją. Gyvenimo įgūdžių programoje apie santuoką išvis nekalbama, tad moksleiviams nesuteikiama galimybės suprasti sėkmingo sutuoktinio pasirinkimo, vyro-moters bendravimo, meilės išsaugojimo ir jos tolesnio gilinimo dėsnių santuokoje. O vis dėlto tik sėkmingoje santuokoje žmonės gali įgyvendinti esminį autentiškumo etikos siekį: gilaus, giliai išgyvenamo, laimingo ryšio patirtį⁷². Tai, kad harmoningą santuoką sukurti nėra lengva ir kad tėvams, pedagogams, o kartais ir patiems psichologams nepavyksta tokios santuokos išsaugoti, neturėtų tapti priežastimi programoje nemišinti santuokos vertės.

Neigiamas požiūris į santuoką Vakarų visuomenėje nėra nauja problema. Dar rengiant dabar sustabdytą Sveikatos, lytiškumo ir rengimo šeimai programą (SLURŠ) santuokos sąvoka sulaukė pasipriešinimo. Įprastą argumentą prieš santuokos vertę dar 1942 m. Giffordo paskaitose⁷³ išsakė Gabrielis Marcelis: išsiskyrusių tėvų vaikai, girdėdami apie laimingą santuoką, bus psichologiškai traumuojami⁷⁴. Tačiau tokia pedagoginė taktika tik sukuria galimybę šiems vaikams patirti dar vieną ar keletą sunkių psichologinių traumų jaučiant, kad jie neturi įgūdžių sukurti harmoningus

⁷⁰ Katherine Graham, Karen Benjamin Guzzo ir Wendy D. Manning, „Teens’ Self-Reported Expectations and Intentions for Marriage, Cohabitation, and Childbearing“, *Marriage Strengthening Research and Dissemination Center*, žiūrėta 2023 m. spalio 28 d., http://mastresearchcenter.org/wp-content/uploads/2022/10/teens-expectations-intentions-marriage-cohabitation-childbearing-sep-2022_updated.pdf.

⁷¹ Žr. „National Center for Family & Marriage Research“ tyrimą.

⁷² Tyrimai, rodantys, kad susituokę vyrai ir moterys yra sveikesni kūniškai ir psichologiškai, rečiau kenčia nuo priklausomybių, vedę vyrai daugiau uždirba, yra apžvelgiami Maggy Gallagher, *The Case for Marriage: Why Married People are Happier, Healthier and Better Off Financially* (Crown, 2001). Naujas JAV Bendras visuomenės tyrimas („General Society Research“) rodo, kad laimingiausi žmonės yra vaikų turintys sutuoktiniai: labai laimingi yra 39,5 proc., laimingi 47,6 proc., nelaimingi 12,9 proc.; tarp nevedusių ir turinčių vaikų nelaimingų buvo 22,7 proc., o tarp nevedusių ir neturinčių vaikų nelaimingų žmonių buvo 24,6 proc. Žr. Brad Wilcox ir Wendy Wang, „Who is Happiest? Married Mothers and Fathers, per the Latest General Society Survey“, *Institute for Family Studies*, paskelbta 2023 m. rugsėjo 12 d., <https://ifstudies.org/blog/who-is-happiest-married-mothers-and-fathers-per-the-latest-general-social-survey>.

⁷³ Giffordo paskaitos yra lordo Adamo Giffordo 1887 m. įsteigtas paskaitų ciklas natūraliosios teologijos – Dievo pažinimo – tema (tai nėra katalikiška teologija, čia kalbama ne apie kokią nors religiją, o apie spontanišką ar natūralų suvokimą, kad Dievas egzistuoja). Paskaitos yra skaitomos svarbiausiose Škotijos universitetuose, o pakvietimas jas skaityti yra laikomas prestižiškiausiu Škotijos akademinio įvertinimu.

⁷⁴ Gabriel Marcel, „The Mystery of the Family“, in *Homo Viator* (Gouchester, Mass.: Peter Smith, 1978), 73.

santykius su mylimuoju. Suprantama, *gender* ideologija neigia vyro ir moters skirtumus, Gyvenimo įgūdžių ugdymo programoje šie skirtumai taip pat nėra paminėti, todėl programa konfliktuoja tiek su šiuolaikišku moters organizmo savitumu supratimu somatinėje medicinoje, tiek su daugybe neuromokslo duomenų, rodančių moters ir vyro psichoneurologinių sistemų unikalumą⁷⁵. Programoje neminimas vienas iš intensyviausių emocinių patyrimų – romantiška meilė, taip pat trūksta sudėtingos, tačiau jauną asmenį labai dominančios meilės jausmo dinamikos analizės – tai galima vertinti kaip akivaizdų jos defektą.

Išvados

Autentiškumo etika, nuo Renesanso laikų pabrėžianti jausmo ir ypač atjautos svarbą moraliniame diskurse, turi vertingų bruožų. Tam tikra prasme ji neprieštarauja prigimtiniu doriniu dėsnio pagrįstai etikai, nurodančiai *aukso taisyklę*, kuri suponuoja meilės jausmą sau ir artimui. Autentiškumo etika priešinosi agresyviai moralės idealų gynimui, atsakingam už religinius karus, kantiškosios deontologinės etikos formalizmui bei atšiauriai *juodajai pedagogikai*, žeidžiančiai sveiką vaiko psichologinę ir moralinę raidą. Tačiau Gyvenimo įgūdžių programos pagrindas – socialinis emocinis ugdymas – reliatyvizuodamas žmogaus biologinę gimtį ir vengdamas kalbėti apie gimčių papildomumu pagrįstą meilę bei santuoką, pasuka autentiškumo etikos subjektyvizavimo keliu. Emotyvizmas (jausminėmis preferencijomis grįstas tiesos apie save ir kitą kriterijus) tarpasmeninį ryšį dėl objektyvaus vienybės pagrindo tarp dviejų asmenų nebuvimo daro trapų. Gilesnio lygio emocinių socialinių įgūdžių negalima išugdyti nepadedant moksleiviams suvokti santuokos sudarymo ir tolesnio santuokinės meilės puoselėjimo dėsnių. Tikėdami Gyvenimo įgūdžių ugdymo programos kūrėjų rūpesčiu Lietuvos jaunimo emocine, psichologine ir dorovine sveikata, kviečiame kūrėjus turėti drąsos į Lietuvos švietimo sistemą neįvesti giliai kūniškai ir psichiškai traumuojančių *gender* ideologijos principų.

⁷⁵ „Gimties medicinoje“ (*gender medicine*) pabrėžiama, kad ankstesnė medicinos praktika klydo fiziologinius, biocheminius ir kitus kūno parametrų tyrimus laikydama vienodais vyrams ir moterims. Nuo XXI a. pirmojo dešimtmečio, pasirodžius mokslinėms publikacijoms, pabrėžiančioms vyriško ir moteriško organizmų skirtumus nustatant kūno parametrus bei gydymo taktiką, tapo būtina į šiuos skirtumus atsižvelgti. Žr. Marek Glezerman, *Gender Medicine: The Groundbreaking New Science of Gender- And Sex-Related Diagnosis and Treatment* (Overlook PR: 2017). Išsamų šimtų vyro ir moters neurobiologinių savybių tyrimų aprašymą pateikė amerikiečių neurobiologė Louann Brizandine, *The Female Brain* (Bantom: 2008); *The Male Brain. A Breakthrough Understanding of How Men and Boys Think* (Harmony/Rodale: 2011).

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Aggarwal, Sanjay ir Rene Gerrets. „Exploring a Dutch paradox: an ethnographic investigation of gay men’s mental health“. *Culture, Health & Sexuality* 16 (2) (2014): 105–119. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13691058.2013.841290>.
2. Ansbacher, Heinz L. ir Rowena R. Ansbacher. *The Individual Psychology of Alfred Adler*. New York: Basic Books, 1956.
3. Aristotle. *The Nicomachean Ethics*. Translated by David Ross. Oxford University Press, 1991.
4. Augustinas, Aurelijus. *Išpažinimai*. Vilnius: Hubris, 2019.
5. Bloom, Allan. *The Closing of the American Mind*. New York: Touchstone Books, 1987.
6. Bertram, Christopher. „Jean Jacques Rousseau“, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Paskelbta 2010 m. rugsėjo 27 d. <https://plato.stanford.edu/entries/rousseau/#Mora>.
7. Bowlby, John. *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. London: Routledge, 1988.
8. Brizandine, Louann. *The Female Brain*. Bantam: 2008.
9. ——. *The Male Brain. A Breakthrough Understanding of How Men and Boys Think*. Harmony / Rodale: 2011.
10. Butler, Judith. *Undoing Gender*. New York And London: Routledge, 2004.
11. „Facts about Suicide“. *Center for Disease Control and Prevention*. Žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. <https://www.cdc.gov/suicide/facts/index.html>.
12. Conlin, Michelle, Robin Respaut ir Chad Terhune. „A gender imbalance emerges among trans-teens seeking treatment. A Reuters Special Report“. Paskelbta 2022 m. lapkričio 18 d. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/usa-transyouth-topsurgery/>.
13. Coulson, William ir William Marra. „The Story of a Repentant Psychologist“. *The Latin Mass: A Journal of Catholic Culture*. Žiūrėta 2023 m. spalio 16 d. <https://www.ewtn.com/catholicism/library/story-of-a-repentant-psychologist-11932>.
14. Dhejne, Cecilia, Paul Lichtenstein, Marcus Boman, Anna L. V. Johansson, Niklas Långström ir Mikael Landén. „Long-Term Follow-Up of Transsexual Persons Undergoing Sex Reassignment Surgery: Cohort Study in Sweden“. *Plos One* 6 (2) (2011). doi:10.1371/journal.pone.0016885.
15. Diaz, Suzanna ir Michael Bailey. „Rapid Onset Gender Dysphoria: Parents Report on Possible 1655 Cases“. *Archives of Sexual Behavior* 52 (2023). <https://link.springer.com/article/10.1007/s10508-023-02576-9>.
16. Ellinberger, Henri F. *The Discovery of the Unconscious. The History and Evolution of Dynamic Psychology*. Basic Books, 1970.
17. Effrem, Karen ir Jane Robbins. „Social-Emotional Learning: K-12 Education as New Age Nanny State“. *White Paper* 192 (2019). <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED593789.pdf>.
18. Erikson, Erik. *Childhood and Society*. New York: W. W. Norton & Co, 1963.
19. ——. *Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History*. New York: W. W. Norton & Co.
20. „Understanding Transgender Issues: Suicide risk“. *Family Watch International*. Žiūrėta 2023 m. spalio 27 d. https://familywatch.org/wp-content/uploads/sites/5/2022/09/FWI_policy_brief_Transgender_Suicide_final.pdf?inf_contact_key=7ad5009658ef3bcc2033ff7a07c488f94dfbc39d7283b2cb89d5189540b69330.
21. Fosha, Diana. *The Transforming Power of Affect*. Basic Books, 2000.
22. Gallagher, Maggy. *The Case for Marriage: Why Married People are Happier, Healthier and Better Off Financially*. Crown, 2001.
23. Gay, Peter. *Freud. A Life for Our Time*. New York: W. W. Norton & Co., 1988.
24. Giovanardi, Guido, Roberto Vitelli, Carola Maggiora Vergano, Alexandro Fortunato, Luca Chianura, Vittorio Lingiardi ir Anna Maria Speranza. „Attachment Patterns and Complex Trauma in a Sample of Adults Diagnosed with Gender Dysphoria“. *Frontiers in Psychology*, Feb 1 (2018). <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29449822/>.

25. Glezerman, Marek. *Gender Medicine: The Groundbreaking New Science of Gender- And Sex-Related Diagnosis and Treatment*. Overlook PR: 2017.
26. Gonçalves, Helen, Ana L. Gonçalves Soares, Isabel O. Bierhals, Adriana K.F. Machado, Mayra P. Fernandes, Roberta Hirschmann, Thais M. da Silva et al. „Age of sexual initiation and depression in adolescents: Data from the 1993 Pelotas (Brazil) Birth Cohort“. *Journal of Affective Disorders* 221 (2007). doi:10.1016/j.jad.2017.06.033.
27. „Gyvenimo įgūdžių bendroji programa“, 48 priedas. In Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“. Paskelbta 2022 m. rugpjūčio 24 d., Nr. V-1269. <https://www.e-tar.lt/rs/aesupplement/1a764050239511edb4cae1b158f98ea5/hHrkjMmWQt/367459e0c1aa11eea5a28c81c82193a8/>.
28. Graham, Katherine, Karen Benjamin Guzzo ir Wendy D. Manning. „Teens' Self-Reported Expectations and Intentions for Marriage, Cohabitation, and Childbearing“. *Marriage Strengthening Research and Dissemination Center*. Žiūrėta 2023 m. spalio 28 d. http://mastresearchcenter.org/wp-content/uploads/2022/10/teens-expectations-intentions-marriage-cohabitation-childbearing-sep-2022_updated.pdf.
29. Hess, J., A. Henkel, J. Bohr, C. Rehme, A. Panic, L. Panic, R. Rossi Neto et al. „Sexuality after Male-to-Female Gender Affirmation Surgery“. *Biomed Res Int*, May 27 (2018). doi:10.1155/2018/9037979.
30. Hutchinson, Anna, Melissa Midgen ir Anastassis Spiliadis. „In Support of Research on Rapid-Onset Gender Dysphoria“. *Archives of Sexual Behavior* 49 (1) (2020). doi:10.1007/s10508-019-01517-9/.
31. Yeomans, Frank E., John F. Clarkin ir Otto F. Kernberg. *A Primer of Transference-Focused Psychotherapy for the Borderline Patient*. Toronto: Rowman & Littlefield Publishers, 2005.
32. Johnson, Kirk, Lauren Noyes ir Robert Rector. „Sexually Active Teenagers are More Likely to be Depressed and to Attempt Suicide“. *The Heritage Foundation*, June 3 (2003). <https://www.heritage.org/education/report/sexually-active-teenagers-are-more-likely-be-depressed-and-attempt-suicide>.
33. Johnson, Susan, M. *Attachment Theory in Practice. Emotionally Focused Therapy with Individuals, Couples, and Families*. London: The Guilford Press, 2019.
34. Kaltiala-Haino, Riittakerttu, Maria Sumia, Marja Työläjäarvi ir Nina Lindberg. „Two years of gender identity service for minors: overrepresentation of natal girls with severe problems in adolescent development“. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 9, article number: 9 (2015). doi:10.1186/s13034-015-0042-y.
35. Kassirer, Ernst. *Kant's Life and Thought*, New Haven: Yale University Press, 1981.
36. Kohut, Heinz. *The Restoration of the Self*. New York: International Universities Press, 1977.
37. Kozłowska, Kasia, Catherine Chudleigh, Georgia McClure, Ann M. Maguire ir Geoffrey R. Ambleret. „Attachment Patterns in Children and Adolescents with Gender Dysphoria“. *Frontiers in Psychology* 11 (2021). doi.org/10.3389/fpsyg.2020.582688.
38. Lane, Bernard. „Struck off“. *Gender Clinical News*. Paskelbta 2023 m. spalio 22 d. https://www.genderclinicnews.com/p/struck-off?inf_contact_key=d3efeaafb55270bec616a47cb92667fed18a532c4142cb79caf2b269de1401fa.
39. Lash, Christopher. *The Culture of Narcissism. American Life in An Age of Dimishing Expectations*. New York: W. W. Norton & Co, 1979.
40. Legutka, Ryszard. *The Demon of Democracy. Totalitarian Temptations in Free Societies*. New York: Encounter Books, 2016.
41. Littman, Lisa. „Parent reports of adolescents and young adults perceived to show signs of a rapid onset of gender dysphoria“. *Plos One* 14 (3) (2018). doi:10.1371/journal.pone.0214157.
42. MacIntyre, Alasdair. *After virtue. A Study of Moral Theory*. London: Duckworth, 1985.
43. May, William E. *An Introduction to Moral Theology*. Huntington, Indiana: Our Sunday Visitor, Inc., 1991.
44. Marcel, Gabriel. „The Mystery of the Family“. In *Homo Viator*. Goucheater, Mass.: Peter Smith, 1978.
45. Miller, Alices. *Am Anfang war Erziehung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1983.

46. Nicolosi, Joseph. *Reparative Therapy of Male Homosexuality*. Northvale, New Jersey: Jason Aranson, Inc., 1991.
47. Rector, Robert ir Kirk A. Johnson. „Teenage Sexual Abstinence and Academic Achievement“. Paper presented at the Abstinence Clearinghouse Conference, August 2005. <https://chastity.org/wp/wp-content/uploads/2013/05/Teen-Sex-Academic-.pdf>.
48. Regnerus, Mark. „What Surge in LGBT Identity Means?“ *Public Discourse. The Journal of the Witherspoon Institute*. Paskelbta 2023 m. birželio 25 d. <https://www.thepublicdiscourse.com/2023/06/89539/>.
49. Ruso, Žanas Žakas. *Išpažintis*. Iš prancūzų kalbos vertė E. Viskanta ir Vyt. Jurgutis. Vilnius: Vaga, 1967.
50. „Recommendation of the Council for Choices in Health Care in Finland (PALKO / COHERE Finland)“ (2020). Žiūrėta 2023 m. spalio 22 d. https://segm.org/sites/default/files/Finnish_Guidelines_2020_Minors_Unofficial%20Translation.pdf.
51. „Specialist service for children and young people with gender dysphoria (phase 1 providers)“. *NHS England*. Paskelbta 2022 m. spalio 20 d. https://www.engage.nhs.uk/specialised-commissioning/gender-dysphoria-services/user_uploads/b1937-ii-specialist-service-for-children-and-young-people-with-gender-dysphoria-1.pdf.
52. Stewart, John C. „Clarifying Values Clarification: a Critique“. *The Phi Delta Kapplan*, Vol. 56, No. 10 (Jun. 1975). A Special Issue on Moral Education. <https://www.jstor.org/stable/20298087>.
53. Schmitz, Kenneth, L. *At the Center of the Human Drama. The Philosophical Anthropology of Karol Wojtyła / Pope John II*. Washington, D. C.: The Catholic University of America Press, 1993.
54. Sedda, Anna ir Gabriella Bottini. „Apotemnophilia, body integrity identity disorder or xenomelia? Psychiatric and neurologic etiologies face each other“. *Neuropsychiatric Disease and Treatment* 10 (2014). <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4094630/>.
55. „Standards of Care for the Health of Transgender and Gender Diverse People, Version 8, 2022“. *WPATH*. Žiūrėta 2023 m. spalio 24 d. <https://www.wpath.org/publications/soc>.
56. „Summary of Key Recommendations from the Swedish National Board of Health and Welfare (Socialstyrelsen/NBHW)“. *Society for Evidence-Based Gender Medicine*. Paskelbta 2022 m. vasario 27 d. <https://segm.org/segm-summary-sweden-prioritizes-therapy-curbs-hormones-for-gender-dysphoric-youth>.
57. Taylor, Charles. *The Ethics of authenticity*. Harvard University Press, 2018.
58. —. *Sources of the Self*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1989.
59. Thomas Aquinas. *Summa contra gentiles*. Translated by Joseph Rickaby, SJ. Žiūrėta 2023 m. spalio 24 d. <https://basilica.ca/documents/2016/10/St.%20Thomas%20Aquinas-The%20Summa%20Contra%20Gentiles.pdf>.
60. Trueman, Carl, R. *The Rise and Triumph of the Modern Self. Cultural Amnesia, Expressive Individualism and the Road to Sexual Revolution*. Wheaton, Illinois: Crossway, 2020.
61. Vaitoška, Gintautas. „Gender Theory and the Dignity of Women“. *Soter* 76 (104) (2021). doi:10.7220/2335-8785.76(104).2.
62. —. „Skaistumas kaip gimties galios įsmeninimas“. *Soter* 80 (108) (2021). doi:10.7220/2335-8785.80(108).4.
63. Wilcox, Brad ir Wendy Wang. „Who is Happiest? Married Mothers and Fathers, Per the Latest General Society Survey“. *Institute for Family Studies*. Paskelbta 2023 m. rugsėjo 12 d. <https://ifstudies.org/blog/who-is-happiest-married-mothers-and-fathers-per-the-latest-general-social-survey>.
64. Wojtyła, Karol. *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersitetu Lubelskiego, 2001.
65. —. *Asmuo ir veiksmai*. Vertė Romanas Plečkaitis. Vilnius: Aidai, 1997.
66. Соловьев, Владимир. *Оправдание добра*. Сочинения в двух томах. Москва: Мысль, 1988.

Gintautas VAITOŠKA
International Theological Institute, Trumau, Austria

TRIVIALIZATION OF ETHICS OF AUTHENTICITY IN THE “EDUCATION OF THE LIFE-SKILLS” (OR, SOCIAL-EMOTIONAL LEARNING) PROGRAM

S u m m a r y

The “Education of the life-skills” program launched in the Lithuanian schools this autumn is largely based on the “social-emotional learning” (SEL) curriculum of the US educational system. According to its critics, the SEL is a renewed implementation of the self-esteem movement of the last century and is based on emotivism, and therefore, relativistic understanding of morality. However, Charles Taylor disagrees with the statements about the antimoral nature of the modern emphasis on the relativism of values. He claims such views belong to the particular system of moral views which he calls the “Ethics of Authenticity”. According to Taylor, besides the weaker sides, this ethics has a positive dimension: striving for interpersonal intimacy on the basis of acknowledgment of one’s personal uniqueness. Once this aim is validated, the philosopher believes that it is possible to enter the dialogue with its proponents. However, if one’s uniqueness ceases to be a part of the “horizons of objective meaning”, the “ethics of authenticity” degrades into relativism and atomism. Already one of the first creators of morality based on sentiment Jean Jacques Rousseau, in spite of his theoretical recognition of the moral laws inscribed in human nature, in practice relativized ethics while blaming the society for his failure to keep to the ideal. While demanding tolerance for various “gender identities”, the social-emotional learning program denies the objective mode of human nature, and also, albeit unawares, leads the young persons to ‘atomism’, or isolation. Because, even if the search for gender identity that is incongruent with one’s body is aiming at connection on the basis of respect for one’s uniqueness, the very phenomenon of gender dysphoria is in most cases already rooted in the mental health disturbance that developed *prior* to the wish to change gender. Because at the basis of psychic-emotional sufferings, there lies the weakened ability to connect with other people, changing one’s gender does improve mental health. The “social-emotional” learning program, then, leads the students in the direction of the destruction of somatic health including fertility, and also to a deeper level of psychic suffering. These facts have been understood by the state medical agencies of several important European countries. Also, the most profound form of personal intimacy in human history – a love between a man and a woman – is neither explored nor offered for reflection for the students. In this way, even if the creators of the program seem to fall in the tradition of the “ethics of authenticity”, the good aim of creating intimate connections between persons via the implementation of this ethics, cannot be achieved by this project. We appeal to the authors of the program to respect the objectivity of the binary nature of humanity and the reality of the longing for love – the most powerful emotion at a young age.

KEYWORDS: ethics of authenticity, emotivism, gender dysphoria, gender identity, marital bond.

Gintautas VAITOŠKA – profesorius, teologijos daktaras, psichiatras, Šeimos ir santuokos studijų programos vadovas ITI – Katalikiškame universitete Trumau (Austrija). Tyrimų sritys: santuokos ir šeimos teologija, asmens raida, *gender* teorija, pastoracinė psichologija. El. paštas g.vaitoska@iti.ac.at.

Gintautas VAITOŠKA – professor, doctor in Sacred Theology, psychiatrist, Director of Marriage and Family Studies Program at the ITI Catholic University in Trumau, Austria. Areas of Research: marriage and the family in the Catholic tradition, personality development, gender theory, pastoral psychology and theology. E-mail g.vaitoska@iti.ac.at.